

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-250 30 00
www.hkr.se

Självständigt arbete, Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem, 15 hp
HT 2021
Fakulteten för lärarutbildningar

”Jag har bara blivit den här spindeln i nätet”

En studie om lärare i fritidshems uppfattningar av yrkesrollen.

Emilie Hermansson
Daniel Jonerud

Författare

Emilie Hermansson & Daniel Jonerud

Titel

”Jag har bara blivit den här spindeln i nätet”

En studie om lärare i fritidshems uppfattningar av yrkesrollen.

Engelsk titel

”I have just become this spider in the web”

A study of teachers in leisure centers' perceptions of the professional role.

Handledare

Göran Roos

Examinator

Maria Rosberg

Sammanfattning

I denna studie har vi undersökt nyutbildade lärare i fritidshems uppfattningar av sin yrkesroll under sitt första verksamma år. Vad blev uppfattningen av planering och samverkan? Blev det som de hade tänkt sig efter den bilden utbildningen gav? Anser de att det fungerar att kombinera arbetet i fritidshemmet med arbetet i skolan? I bakgrunden har vi redogjort för en historisk tillbakablick på hur yrkesrollen har formats och varför den ser ut som den gör idag. I forskningsgenomgången har det redogjorts för andra forskares perspektiv på uppfattningar av yrkesrollen och vad yrkesrollen används till utöver fritidshemsverksamheten. Att ha olika roller och uppleva sig tillfreds med dessa, att hävda sin kompetens inför andra yrkesgrupper inom skolan och påverkas av dem är några av delarna som vi har skildrat. Genom semistrukturerade intervjuer med fem respondenter undersökte vi hur de uppfattar samt ser på sin yrkesroll. Med hjälp av begrepp inom professionsteori och undersökning av fenomenet yrkesroll ur ett fenomenografiskt perspektiv mynnade resultatet ut i att yrkesrollen som lärare i fritidshem är flexibel, otydlig och bred. Det visade sig dock att alla inte uppfattade det som ett problem utan att vissa i stället såg det som något positivt. Några respondenter har valt att anpassa sig medan några fortfarande är skeptiska till utvecklingen av yrkesrollen. Betydelsen blir att lärare i fritidshem måste fortsätta lära sig hur de ska definiera sina kompetenser och kunna beskriva vikten av dem. Detta för att göra yrkesrollen tydligare. Konsekvensen kan annars bli att yrket helt enkelt förändras till något annat.

Ämnesord

Lärare i fritidshem, yrkesroll, fenomenografi, fritidshemmet, professionsteori, uppfattningar, fritidspedagog

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1. Bakgrund.....	7
1.2. Fritidshemmets styrning genom tiden.....	7
1.3. Styrdokument.....	9
1.4. Syfte och frågeställningar	10
1.5. Begreppsförklaring.....	10
2. Forskningsgenomgång	11
2.1. Ambivalens kring yrkesrollen.....	11
2.2. Att kunna skildra sin roll i samarbetet med andra lärare	12
2.3. Olika roller av lärare i fritidshem.....	13
3. Teoretiska utgångspunkter	16
3.1. Professionsteori.....	16
3.1.1. <i>Profession – autonomi</i>	17
3.1.2. <i>Profession – osäkerhet</i>	17
3.2. Fenomenografi	17
4. Metod.....	19
4.1. Urval.....	19
4.1.1. <i>Strategiskt urval</i>	20
4.2. Insamlingsmetod	20
4.3. Genomförande.....	21
4.4. Analys	23
4.4.1. <i>Professionsteoretisk analysmetod</i>	23
4.4.2. <i>Fenomenografisk analysmetod</i>	24
4.5. Etiska överväganden	25
4.6. Metodkritik.....	27
5. Redovisning av resultat	29
5.1. Uppfattningar av yrkesrollen.....	29
5.2. Uppfattningar kring planering.....	31
5.3. Uppfattningar kring samverkan.....	32
5.3.1. <i>Samverkan med lärare</i>	32
5.3.2. <i>Samverkan med rektor</i>	35
6. Resultatdiskussion.....	37

7. Diskussion	39
7.1. Yrkesrollen.....	39
7.2. Samverkan med lärare och planering.....	40
7.3. Samverkan med rektor	41
7.4. Forskningsgenomgångens roller	42
7.5. Slutdiskussion	42
8. Förslag på vidare forskning	45
Referenser	46
Bilaga 1: Missivbrev.....	49
Bilaga 2: Samtyckesblankett	50
Bilaga 3: Intervjuguide	51

1. Inledning

Erfarenheter från VFU, forskning och litteratur som behandlats under utbildningen till grundlärare i fritidshem vittnar om att det finns många olika uppfattningar om yrkesrollen. Från och med 2011 ges en ny lärarutbildning (Lärarnas Riksförbund, 2016). Med den här utbildningen kom även ett obligatoriskt praktisk/estetiskt ämne som sätter läraren i en balanserande position mellan skolkontext och fritidshemmet. Lärare i fritidshems arbetsuppgifter är till största del belagd i fritidshemsverksamheten men innebär också ofta att undervisa i ett eller flera ämnen, arbeta som resurs åt en eller flera elever samt andra arbetsuppgifter som tilldelats med avsikt att underlätta där det saknas personal under skoldagarna. Det är också ett sätt att fylla ut heltidstjänsterna. Hansen Orwehag (2015) styrker detta antagande genom att lyfta den otydliga definitionen av lärare i fritidshems funktion i läroplan eller andra styrdokument. Detta leder till att åliggandena formuleras med utgångsläge från personliga kompetenser eller efter skolans behov.

Det har utvecklats en identitetskris för fritidspedagogerna och de har tappat sin grund sedan skolan och fritidshemmet samordnades. Den pedagogiska osäkerhet detta leder till gör att fritidspedagogerna inte hävdar sin egen kompetens utan i stället anpassar sig till skolan (Nordin, 2013).

I en intervjustudie av Berglund, Lager, Lundquist och Gustafsson-Nyckel (2019) uttrycker en del studenter att omsorg, gemenskap och sociala relationer är det som lockar och står i motsats till den vanliga skoldagen. Däremot uttrycker en del studenter att de inte heller vill vara helt utan ämneskunskaper men att de skulle önska att ämneskunskaperna vore bredare som de var på den tidigare fritidspedagogutbildningen. Studenterna menar vidare att de inte vill använda denna breda kompetens för betygsättning i ämnen utan snarare för att implementera i sin roll som just fritidspedagog.

”Jag anser nog att yrkesrollen kopplad till fritidshemspedagogiken är bred utan att vara dubbel. Dubbel blir den bara för de fritidspedagoger som kompenserar i stället för kompletterar skolan.” (Nordin, 2013, s.29)

Resultatet av det vi har läst och tagit till oss mynnar ut i ett intresse att undersöka uppfattningen av yrkesrollen som lärare i fritidshem med den nya utbildningen och dess uppdrag ute i verksamheterna.

Vi önskar bidra med en ny infallsvinkel utifrån yrkets nya förutsättningar i ett redan väl beforskat område. Till synes finns inte vår infallsvinkel i lika stor utsträckning som liknande forskning inom området. Studien riktar sig åt respondenter med den nya utbildningen och som varit verksamma i högst ett år. Vi intresserar oss för och vill studera deras uppfattning av yrkesrollen.

1.1. Bakgrund

För att enklare få förståelse för varför yrkesrollen ser ut som den gör idag och hur den har formats kommer här en tillbakablick på bakgrunden till yrkesrollens uppkomst som leder oss fram till syftet med vår studie.

Fritidshemmets början har grund redan i slutet av 1800 talet på arbetsstugans tid. Arbetsstugans uppgift var både att få barnen att komma i väg till skolan och att förebygga fattigdom genom att lära barnen sådant som kunde vara till hjälp i framtiden som arbetare. Inte helt olikt det senare ”fritidshemmet” som kom till först 1960 för barn mellan 7 - 10 år så var grundtanken densamma – förebygga skolk och främja en positiv syn på skolan. Fritidshemmet var dock mer inriktad på hemkänsla i form av rekreation, utevistelse, idrottsaktiviteter samt att stimulera till aktiviteter där barnen fick skapa fritt (Johansson, 1986; Rohlin, 2012; Hippinen, 2017).

1.2. Fritidshemmets styrning genom tiden

Det finns ett samband mellan arbetsstugans tid och nutidens fritidshem menar Rohlin (2012), som utövar påverkan på den yrkesidentitet som tar form. Fritidshemsverksamheternas utveckling skulle kunna skrivas fram som en sammanhängande linje från den första arbetsstugan år 1887 till 2011 då fritidshemmet och skolan är under samma ansvariga myndighet. Däremot har det hänt saker under tiden med samhället och kommunerna som har satt prägel på riktning och framtidskridande av verksamheten. Även placeringen av verksamheterna, de finansiella

förutsättningarna, attityd från samhället och attityd kring barns behov av omsorg och statsbidragssystem har bidragit till hur fritidshemmets styrts (Rohlin, 2012).

Statens influens och kontroll nådde skolbarnomsorgen nästan 100 år senare än skolorganisationen och därmed har inte innehållet i verksamheten varit reglerat lika länge. I yrkesområdets historiska bakgrund och fortskridande finner vi att skolbarnomsorgen tog avstamp i gränslandet med privata incitament från både individer och organisationer. Eftersträvan har varit att låta barnens intresse vara det som drivit verksamheternas innehåll (Hansen, 1999).

Med *Läroplan för grundskola* (1969) fick de som arbetade i fritidshemmen ansvara för att anordna fritidshemsaktiviteter under och i anslutning till skoldagarna och därav utökades samarbetet mellan skola och fritidshemmet (Skolöverstyrelsen, 1969). Expandingen av fritidshemmen gav upphov till den första fritidspedagogutbildningen i Norrköping 1964, det var dock först år 1966 som "Fritidspedagog"-begreppet uppkom (Hippinen, 2017). Genom regeringens förordnande av Barnstugeutredningen 1968 var målet att skapa ett mer organiserat fritidshem, samtidigt som SIA utredningen hade ett skolfokus som gjorde att fritidshemsverksamheterna påverkades. Detta ledde till en osäkerhet kring hur fritidshemmet skulle integreras med skolan och hur den framtida rollen skulle se ut inom fritidshemsverksamheterna. Osäkerheten gav till resultat att utvecklingen stagnerade, då rådvillhet kring en rad olika frågor förhindrade vidareutveckling. Dessa frågor inbegriper bland annat lokal, personal och arbetsuppgiftsfrågor (Svensson, 1981).

Fritidshemmets lärandefokus blev än mer tydligt när verksamheterna började styras av läroplanen, i detta fall *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (Utbildningsdepartementet, 1994) och enligt Elvstrand och Lago (2019) flyttades fokuset från omsorg till didaktiskt. Yrkesrollens benämning ändrades först i början av 2010 talet till lärare med inriktning mot arbete i fritidshem och bytte sedan namn igen till grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem (Hippinen, 2017). År 2016 förstärktes professionen ytterligare genom att addera en ny del i läroplanen med syfte och centralt innehåll för att säkerställa kvalitén på fritidshemmet och öka jämställdheten inom verksamheterna (Skolinspektionen, 2018).

1.3. Styrdokument

Under detta kapitel lägger vi fram delar ur styrdokumenterna som är relevanta i vår studie. Vi kommer i senare kapitel visa på hur den här relevansen yttrar sig.

Fritidsverksamheten ska enligt läroplanen sträva efter att applicera en didaktik som utgår mer ifrån situationer, upplevelser och grupprelaterat lärande. Detta mynnar ut i del fyra syfte vilket är att ha elevernas intresse och behov som utgångspunkt. Fritidshemmet ska även vara ett komplement till förskoleklass och skola och komplettera det arbetet som dessa verksamheter utför dagligen. För att det här ska gå att genomföra behöver fritidshemmet erbjuda en planerad och utvecklande verksamhet som utgår från kunskap och erfarenheter som följer med eleverna från skoldagen. Det är av största vikt att fritidshemmet arbetar med tydliga syften och progression för att kunna uppnå kraven (Skolverket, 2016).

Enligt Skolverket (2019) ska alla som arbetar i skolan sträva efter att den egna verksamheten formas av lojalitet mellan människor och en likvärdighet. För att skolan genomgående ska vara en utvecklande plats som möjliggör lärande för eleverna krävs det att alla som arbetar i skolan strävar efter en god miljö och samverkar med varandra. Samverkan ska ske mellan alla former av lärare som arbetar i skolan, det vill säga förskolelärare, fritidshemslärare och alla övriga former av lärare. Dessa ska enligt läroplanen dela erfarenheter, kunskap och utbildningsinnehåll med varandra för att kunna skapa en så gynnsam miljö som möjligt för att eleverna ska kunna utvecklas och lära sig. För att det här ska lyckas behöver riktlinjerna följas. Alla som arbetar i skolan ska samverka för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression för eleverna.

1.4. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att klargöra hur nyutbildade lärare i fritidshem uppfattar sin yrkesroll under sitt första verksamma år.

- Vad är deras uppfattningar kring planering?
- Vad är deras uppfattningar kring samverkan med lärare och rektor?

1.5. Begreppsförklaring

I detta kapitel kommer vi förtydliga begrepp som kommer användas genomgående i studien, vi har valt att kursivera dessa för att du som läsare enklare ska kunna urskilja vilka begreppen är.

Hädanefter kommer vi att förenkla genom att använda benämningen *lärare i fritidshem* när vi själva pratar om alla med den nya utbildningen. I forskningsöversikten kommer vi använda oss av den benämning som forskare använder i sina studier, i vissa fall där dessa enbart använt *lärare* när de specifikt menat *lärare i fritidshem* så ändrar vi till *lärare i fritidshem* för att undvika förvirring.

Yrkesroll är ett återkommande begrepp i studien och med yrkesroll syftar vi till den funktion en person har vid en yrkesutövning.

Profession återkommer även i studien vid ett flertal tillfällen och förtydligas noggrant under kapitlet Teoretiska utgångspunkter. Kortfattat beskrivs *profession* enligt Svenska Akademiens ordbok (2022) som att yrkesmässigt ägna sig åt något.

Uppfattning inbegriper hur människor förstår eller erfar någonting i omvärlden (Dahlgren & Johansson, 2009).

2. Forskningsgenomgång

I det här kapitlet kommer vi redogöra för forskning som är relevant för vår studie och vårt syfte.

I en studie som Andersson (2013) gjort redogör hon för hur många deltagande fritidspedagoger det är som vittnar om att fritidshemmet har för lite stöd av ledningen. Fritidspedagogerna syftar på att fritidshemmet ofta förminskas vid studie och planeringsdagar och fokuset läggs på att diskutera skolan som en helhet. En deltagare berättar om att ledningen lägger fram det som att fritidshemspersonalen får mycket eget ansvar men menar vidare att det inte bara är positivt att det är fritt då riktlinjer krävs för att öka kvalitet och för att kunna ha ett gemensamt synsätt i ett arbetslag. En annan deltagare i studien syftar på att det är viktigt att precisera vad kvalitet är och att de uppfattningar pedagogerna har om kvalitet är viktigare än vad verksamheten faktiskt fylls med (Andersson, 2013). Lärarna som arbetar i fritidshemmet understryker hur viktigt det är att rektor fortlöpande tar sig tid att hälsa på i verksamheten för att samtala kring verksamhetsfrågor som i dagsläget är aktuella och för att se hur fritidshemmets vardag ter sig. De hävdar också att upplevelsen blir att de ibland får lära upp nya rektorer om fritidshemmet och att de frågor som faktiskt uppkommer är irrelevanta i förhållande till verksamheten, vilket tyder på antingen okunskap eller ointresse. Detta anses leda till kraftlöshet hos lärarna i fritidshemmet eftersom det inte bestyrker den utveckling som faktiskt sker. Rektorerna verkar helt enkelt räkna med att fritidshemmet sköter sig självt (Falkner & Ludvigsson, 2019).

2.1. Ambivalens kring yrkesrollen

Lärare i fritidshem rycks ifrån sina egentliga uppdrag och används som timvikarier i den obligatoriska skolan. Detta upplever en del som frustrerande medan en del uttrycker att flexibiliteten i yrket är det som gör det roligt för att det inte är förutsägbart. Eftersom lärarna i fritidshem fortsätter att lösa det mesta genom att anpassa lokaler och verksamheten så blir kontentan att flexibiliteten nedvärderar deras legitimitet. Ambivalensen kring att vara flexibel i yrkesrollen beskrivs ibland som en inre drivkraft och stundtals som en ålagd skyldighet från rektorn (Falkner & Ludvigsson, 2019). Ambivalens kring yrkesrollen och arbetsuppgifter betonas även i

Hansen (1999) där det diskuteras kring att lärarnas roll beskrivs som mer obestridd än fritidspedagogernas. Fritidspedagogernas roller konstateras vara avsevärt mer otydliga då de befinner sig i gränslandet mellan skola och fritidshemskontext. Ansvarsområdena är inte lika tydligt avgränsade kring barnens lärande och utveckling som hos läraren i skolan. Detta tar sig uttryck i fritidspedagogernas egen osäkerhet kring rollen. En del väljer att markera sin roll som professionell och likställer sig mer med läraren i skolan och vissa understryker relationen till barnen och åskådliggör ett mer trivialt arbetssätt (Hansen, 1999). Fritidspedagogernas status i samhället syns tydligt och det återspeglas när vi väljer att titta finansiellt och Calander (1999) syftar till att arbetet inte värderas lika högt som lärarnas arbete i skolan och därmed genererar mindre lön. I Anderssons (2013) studie framkommer det att fritidspedagogerna får utökade arbetsområden under skoldagarna som innebär att de går miste om planeringstid för sina egna verksamheter. Det betonas hur fritidspedagogerna ibland får möjlighet att använda sina personliga intresseområden att implementera i arbetet, och får hålla i skapande och dramaarbeten. De utökade arbetsområdena kan även medföra att de behöver agera resurs till flera elever i en klass, agera assistent åt enstaka elever med särskilda behov eller att erbjuda rastverksamhet. Utöver dessa uppgifter kan det också innebära att vara resurs i halvklassundervisning tillsammans med läraren där det ges möjlighet till utomhuspedagogik eller undervisning i annan miljö som exempelvis fritidshemmets lokaler. Många av de deltagande pedagogerna i studien arbetar alltså i organiserade former under skoldagarna för att möjliggöra lärande och utveckling hos eleverna. En fritidspedagog uttrycker att han anser sig ha förtroende från lärarna i att disponera sina halvklassundervisningar. Han utvecklar vidare att lärarna inte lägger sig i hur undervisningen bedrivs utan att de i stället har ett nära samarbete kring vad undervisningen ska innehålla (Andersson, 2013).

2.2. Att kunna skildra sin roll i samarbetet med andra lärare

Ett flertal fritidspedagoger uttrycker svårighet att skildra sin egen roll och en deltagare lyfter att det kan komplicera kommunikationen med lärarna i skolan (Andersson, 2013). Falkner och Ludvigsson (2019) skildrar mycket som kan relateras till

föregående forskning och hävdar att lärare i fritidshem önskar mer influens över samverkan med lärarna i den obligatoriska skolkontexten. Lärarna i fritidshemmet önskar gärna ett tematiskt samarbete med lärarna men att dessa då upplever sig förlora kontrollen över att eleverna når de mål de ska nå. Detta lyfter Falkner och Ludvigsson (2019) att lärarna i den obligatoriska skolan inverkar på genom att försöka styra det innehåll som planeras i fritidshemmets kontext. Detta kan i sin tur sättas i relation till hur Calander (1999) pekar på att olika innehåll och traditioner som skiljer yrkena och kontraster mellan status och makt ger upphov till ogynnsam samverkan inom arbetslaget. De oenigheter detta kan leda till riskerar att mynna ut i konflikter. Vidare gör även Hansen (1999) gällande att konflikter händelsevis försöker undvikas genom att fritidspedagogerna inte alltid hävdar sina ställningstagande även om Hansen (1999) också pekar på att arbetet i arbetslag fått en mer positiv inställning till samarbete. I den tidigare nämnda studien av Andersson (2013) menar en fritidspedagog att hon har försökt synliggöra fritidshemmets arbete genom utställningar i skolan för att öka kunskapen om deras arbete. Trots detta var hennes upplevelse att det inte gav det intryck och effekt hos lärarna som hon hade önskat. Det finns en uppenbar klyfta mellan fritidspedagoger och lärare i skolan på organisationsnivå (Calander, 1999).

2.3. Olika roller av lärare i fritidshem

Berglund et. al (2019) beskriver tre olika sorters lärare och dessa benämns som *medskapare*, *återskapare* och *nyskaparen*. Återskaparen finns i två versioner, en som riktar sig mot fritidspedagog och en som riktar sig mot ämneslärare. En av studenterna i studien uttrycker att det kanske är lättare att anpassa sig till flera roller eftersom fritidsprofessionen tycks vara otydlig i sina ramar. Berglund et. al (2019) lyfter att de otydliga ramarna kan vara en anledning till utvecklandet av en parallell kompetens mellan fritidshem och obligatoriska skolan vilket leder till att studenterna rättar sig efter de dubbla krav som utbildningen för med sig. Forskarnas begrepp *Återskapare som fritidspedagog* och *medskapare* går att likna vid *den traditionella fritidspedagogen* och *pedagog i fritidshem och lärare i skola* som nämns av Ackesjö, Nordänger och Lindqvist (2016). Det identifieras en slags profession som är en hybridvariant där lärarna med den nya utbildningen värnar om fritidshemmet

men vill bli benämnda som grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem. Dessa markerar tydligt sin lärarroll och försöker förklara sin expertis för kollegor med andra professioner inom skolan (Ackesjö et. al, 2016). Detta går att sätta i relation till det citat som nämns i deras studie: ”Någon väljer att tala skolans språk för att få gehör och förståelse, andra väljer att gå i strid för att få rätt yrkestitel i sitt anställningsavtal” (Ackesjö et. al, 2016, s. 106).

Fritidshemslärarna med den nya utbildningen som innebär behörighet i ett ämne ställer sig mellan det traditionella och det nya (Ackesjö et. al, 2016). Haglund (2004) lyfter att det traditionella kan binda ihop det som varit med nutiden men det behöver inte betyda att det traditionella står fast och inte kan ändra på sig. Politiker har haft som mål att ändra exempelvis fritidspedagogers och lärarnas utbildningar. Detta syns tydligt med tanke på de statliga intentioner som ledde till tillsättandet av SIA och Barnstugeutredningen som i sin tur anspelat på att knyta fritidshemmet och dess personal till verksamheten i skolan (Haglund, 2004).

Det blir en slitning mellan professionsideologin som assimilerats under utbildningen till lärare i fritidshem och det som krävs och förväntas av dem ute på arbetsmarknaden. Det här anser de själva leder till att de tvingas balansera det fortsatta framåtskridandet av den professionella identiteten och menar på att det är anledningen till att de inriktar sig på olika delar i professionen (Ackesjö et. al, 2016).

En del av de intervjuade studenterna i Berglunds et. al (2019) studie uttrycker att det saknas en viss fördjupning av den fritidshemspedagogiska delen som de äldre fritidspedagogerna fick ta del av. Somliga studenter inser att de bara vill arbeta i fritidshemmet och därmed blir påtvingade ett praktisk-estetiskt ämne som för dem känns som en icke självvald belastning (Berglund et. al, 2019).

Det finns olika syn på uppdraget och det kan vara så att den *traditionella fritidspedagogen* försöker värna om fritidshemmets status och därför väljer att ge sitt allt åt det i stället för att plocka ut sin lärarlegitimation i ett ämne. Den andra, *pedagog i fritidshem och lärare i skola* som anser sig ha en dubbel identitet i professionen försöker balansera mellan de två olika professionerna utan att det ena uppdraget ska ta över. De vill komplettera klassrumsundervisningen med praktiska och nya

metoder samt arbeta i sitt ämne och vara engagerade på fritidshemmet (Ackesjö et. al, 2016).

Nyskaparen tar det som kursen i praktisk-estetiska ämnena har fört med sig och utnyttjar det i fritidshemmet. Som exempelvis rörelse och utomhuspedagogik ifrån Idrott och Hälsa och inspiration från Bild och Form som kan vara spännande att applicera i fritidshemmet (Berglund et. al, 2019).

Som flera andra forskare, lyfter även Haglund (2004) att fritidshemsläraren tar på sig olika roller eller positioner. I hans fall kommer tre roller på tal varav en utmärker sig tydligt i relation till både Berglund et. al, (2019) och Ackesjö et. al, (2016). Denna kallar han för den *gemensamma positionen i klassrumsarbetet*. De fritidspedagoger som faller under denna kategori arbetar integrerat med klassrumsläraren men blir som en resurs till dem då de oftast inte planerar något själva som kan bidra till undervisningen. Fritidspedagogerna från undersökningen betraktar sig själva som assistenter, däremot verkar de inte vara tillfreds med denna position, men att den blir ett nödvändigt ont för att få ihop sin tid i skolan.

3. Teoretiska utgångspunkter

Vi har valt professionsteori och fenomenografi för vår studie och anledningen till att vi väljer att använda oss av två olika teoretiska utgångspunkter är för att det ger vår studie en helhet. Ur professionsteori har vi valt ut relevanta begrepp för vår studie och det fenomenografiska perspektivet ger oss stöd i att analysera uppfattningar av fenomenet vi undersöker. I det kommande kapitlet kommer en genomgång av begreppen från professionsteorin. Vi har valt att kursivera begreppen för att enklare framhäva dem ur textmassan, detta för att underlätta för dig som läsare.

3.1. Professionsteori

Vi har valt det professionsteoretiska perspektivet eftersom vi i vår studie vill få en tydligare syn på yrkesrollen och hur den påverkar lärare i fritidshems profession.

Centrala begrepp som vi kommer använda är *semi-profession*, *profession - autonomi och profession - osäkerhet*. För att göra det tydligt börjar vi med att förklara vad en *profession* är och vad som utmärker en *klassisk profession*. Detta gör vi för att ge läsaren av studien en förståelse på hur *klassisk profession* skiljer sig från den *semi-professionella*.

Profession har sina rötter i latinets *professio* och definieras enligt Selander (1989) som verifikation, åtagande och yrke i dess simplaste form. Vidare definierar Brante (2014) *profession* som ett yrke där du behöver en akademisk utbildning för att verka i och som besitter en kompetens som kan uppfattas som svår för andra.

Profession i sig är en viktig samhällsdel som driver samhället framåt genom att utbilda människor för att tillgodose samhällets behov. Som exempelvis utbildad arbetskraft till företag och den offentliga sektorn. *Profession* är en central del i samhället, och det är därför viktigt att förstå vad *profession* är för att få en helhetsbild av kontexten vi lever i (Brante, 2009). Det blir väsentligt att undersöka delar från denna teori i samband med yrkesrollen då den påverkar fritidshemmets profession- alitet.

De yrken som faller under *klassisk profession* tar all sin kunskap från den akademiska världen och bygger sin inkomst och status på vetenskapen i det området de

befinner sig i. Ett bra exempel på detta är läkare. De yrken som faller under begreppet *semiprofession* har vissa utmärkande egenskaper från den klassiska, till exempel att de också tar sin kunskap från den akademiska världen. Dessa yrken kompletteras även av riktlinjer från staten, landsting och kommun, de har alltså lägre autonomi eftersom de är mer styrda. Ett exempel på detta är läraren (Brante, 2009).

3.1.1. Profession – autonomi

Ordet *autonomi* beskrivs som ”självständighet” (Svenska Akademiens ordbok, 2022). *Autonomi* är ett karaktärsdrag i ett professionellt yrke där den som praktiserar yrket har en viss frihet i att fatta egna beslut, de har därmed en säregen självständighet. Den yrkesmässige individen är inte strängt kontrollerad eller styrd av regler men har riktlinjer från externa institutioner, detta ger sig uttryck i minskad *autonomi*. *Autonomi* kan anses vara relativ då den varierar beroende på vilken profession det talas om. Till exempel kan skolans innehåll över lag styras av en skolminister medan det i allmänhet inte finns någon som lägger sig i en kirurgs arbete i operationssalen (Brante, 2014).

3.1.2. Profession – osäkerhet

Osäkerhet är en del av vårt moderna samhälle. För att minska *osäkerhet* anlitar vi professionella yrkesgrupper för att uppnå en viss standard. Den professionelle ses som en förebild inom det kunskapsfält den befinner sig i. Det är en balansgång mellan hög och låg *osäkerhet*. Blir osäkerheten för hög blir kapaciteten sämre eftersom kraven är för höga, detta riskerar att mynna ut i en icke förtroendefull verksamhet. Blir den för låg finns det risk för att verksamheten stagnerar och inte utvecklas, detta gör att den hamnar på en nivå där professionaliteten inte behövs utan i stället kan övertas av utbildad personal (Brante, 2014).

3.2. Fenomenografi

I det fenomenografiska perspektivet intresserar sig forskare för hur ett specifikt fenomen uppfattas av olika människor. I detta kapitel beskriver vi fenomenografin generellt och som helhet. I det senare kapitlet ”Analys” redogörs det på vilket sätt fenomenografin blir relevant i vårt analysarbete.

För att få reda på hur någon uppfattar världen omkring sig används främst intervjuer (Larsson, 1986). Intervjuer ur ett fenomenografiskt perspektiv är semistrukturerade och tematiska. Ett mindre antal frågor ställs med avsikt att beröra olika teman. Intervjun styrs av de svar som ges. Det är viktigt att den som håller i intervjun visar intresse genom att vara delaktig. Det här kan ske antingen genom följdfrågor eller genom att instämna för att visa att han eller hon förstår och vill veta mer (Dahlgren & Johansson, 2009). Genom att höra hur människor resonerar kring ett fenomen får vi en bild av hur de känner, uttrycker sig i relation till ämnet och hur det påverkar dem (Tväråna, 2021).

I Dahlgren och Johansson (2009) beskrivs uppfattningar som kvalitativt skilda sätt att få kunskap om något i sin omvärld. Om flera personer skulle få frågan hur de uppfattar något så skulle det med all säkerhet finnas många svar på den frågan. Samlingen med olika uppfattningar betecknas som utfallsrummet för själva fenomenet i fråga. Uppfattningar uttrycks på många olika sätt och utmaningen för en utomstående blir att försöka förstå dem. Uppmärksamheten inom fenomenografin riktas mer åt variationen av uppfattningar än likheterna. Det lärande som sker under hela livet kan också medverka till att uppfattningarna förändras med tid. I en undersökning kan forskarna inte heller vara säkra på att de upptäcker alla eventuella uppfattningar av ett fenomen eftersom en olikartad grupp av respondenter eventuellt förstår fenomenet annorlunda (Dahlgren & Johansson, 2009).

När en forskare använder sig av fenomenografi så använder hen första eller andra ordningens perspektiv. Dessa blir på ett sätt två skilda fenomen. Den första ordningens perspektiv innebär att någon uppfattar något medan andra ordningens perspektiv innebär att någon, i det här fallet forskaren tror att hen har uppfattat något på ett sätt (Uljen, 1989).

4. Metod

I detta kapitel ger vi en redogörelse för de metoder som använts i vårt arbete. Först kommer en generell genomgång av vår metod som är kvalitativ intervjuform och detta följs sedan av en genomgång av urval, insamlingsmetod, genomförande, metodkritik, analys och de etiska övervägandena.

Vi har utfört en kvalitativ intervjustudie med fem högskoleutbildade lärare i fritidshem som arbetat ute på fältet i högst ett år. Den kvalitativa metoden valde vi för att vi ville förstå hur yrkesrollen ter sig i praktiken hos de lärare vi intervjuat och vad deras uppfattning av den är. Den uppskattade tiden för intervjuerna var mellan 45 – 60 minuter. Kvalitativa metoder är bra för att de är anpassningsbara och lätt går att förändra under studiens gång och utefter den informationen forskaren får in (Eliasson, 2018). Enligt Patel och Davidsson (2011) handlar det om att komma åt respondentens uppfattning av ett fenomen och urskilja karaktärsdrag från fenomenet i fråga. En kvalitativ intervju kännetecknas av att det aldrig går att fastställa om ett svar är det ”korrekta” och det går inte heller att utforma svarsalternativ för respondenten. Forskarens arbete underlättas av att inneha vissa förkunskaper, samt att ha studerat tidigare forskning som relaterar till det ämnet som ska undersökas, detta för att vara bättre förberedd. Det är även till fördel för att finna teman som är aktuella inom det ämnet som behandlas (Patel & Davidsson, 2011).

4.1. Urval

Här går vi igenom hur urvalsprocessen gått till och varför den har gått till på det sättet.

De respondenter vi frågat om deltagande är nytexaminerade studenter som arbetat högst ett år och innehar utbildningen lärare i fritidshem. Detta för att det var den gruppens uppfattningar vi ämnade undersöka i relation till vår studies syfte och frågeställningar. Yrkesrollen kan innebära både fritidshem i kombination med ämnet och fritidshem i kombination med resurs eller andra varianter som innebär att de har fler än ett uppdrag i sina anställningsavtal. Vi har också valt att ta med några som enligt anställningsavtalet har 100 % tjänstgöring i fritidshemmet men som även har andra arbetsuppgifter.

4.1.1. Strategiskt urval

Vi använde oss av strategiskt urval. Detta för att vi ville komma åt de lärare i fritidshem som kunde ge oss den information vi behövde för att få svar på våra frågor. Nedan får du som läsare en genomgång av detta.

Alvehus (2019) syftar på att undersökningen ibland kräver att en får tag i personer med särskilda erfarenheter. Detta är anledningen till att vi behöver vara specifika och strategiska i vårt urval eftersom vi söker efter de lärare i fritidshem som arbetat högst ett år och har sin tjänst uppdelad i olika verksamheter. Vi har också valt vissa respondenter som bara har ett uppdrag i sitt anställningsavtal men där uppdraget har förändrats under den tid de varit ute och arbetat. Vi har med andra ord haft en tanke om en målgrupp och sedan handplockat ett antal ur denna som vi tagit kontakt med. Urvalet beskrivs som strategiskt eftersom det konstrueras särskilt utifrån de frågor som ställs i intervjuerna. Den här sortens urval bidrar till att forskaren redan innan intervjuerna kan skaffa sig kännedom om det han eller hon intresserar sig för (Alvehus, 2019). Eftersom vi kan känna igen delar av yrkesrollens uppdrag genom tidigare erfarenhet av arbete på skola eller verksamhetsförlagd utbildning så blir miljön identifierbar för oss.

4.2. Insamlingsmetod

I detta kapitel beskriver vi vilken metod vi använt för att samla in information, denna metod är semistrukturerade intervjuer.

Vi valde semistrukturerade intervjuer för att kunna lägga upp intervjuerna mer flexibelt men med vissa fasta frågeställningar. Genom fasta frågeställningar och ämnen hade vi möjlighet att se till att samtalet inte hamnade för långt utanför det vi ämnade undersöka, och kunde styra tillbaka samtalet genom att ställa vissa ledande frågor. Vi var inte noggranna med i vilken ordning frågorna besvarades, eller ämnen som togs upp, utan i stället lät vi svaren vara öppna och lät respondenten svara så utförligt som situationen krävde.

Semistrukturerade intervjuer används för att forskaren ska få mer utförliga svar än som ges vid strukturerade intervjuer och forskaren har på så vis mindre påverkan på hur den intervjuade svarar och uppfattar frågorna. Standardisering vid intervju

innebär att de som deltar får samma frågor och att det på så vis underlättar analysarbetet i senare skede eftersom det blir lättare att jämföra dem i relation till varandra (Christoffersen & Johannessen, 2015). Vi ansåg att det fanns en fördel i att använda oss av inslag av standardisering för att kunna se vad de olika respondenterna i undersökningen svarat på samma frågor.

I kapitlet nedan ges en genomgång av processen som helhet.

4.3. Genomförande

Under detta kapitel beskrivs det hur processen har sett ut från det att vi bestämde oss för vårt undersökningsområde till hur vi kontaktade respondenter och deras chefer samt hur inspelning, transkribering och analysarbete har gått till.

Efter att ha gått igenom en hel del forskning stod det klart att vi ville få en klarare bild av hur yrkesrollen som lärare i fritidshem ser ut generellt. Vår avsikt var att väcka känslor både på gott och ont. Vi var särskilt ute efter att se hur lärare i fritidshems anställningar ser ut i exempelvis kombinerat arbete i skola och fritidshem, men även hur yrkesrollen har sett ut och förändrats över tid. Vi brottades länge med syftet för att försöka hitta en ny vinkel som vi inte tidigare sett i forskningen vi gått igenom. Det slutade med att vi bestämde oss för att rikta oss åt de nyutbildade blivande kollegorna som varit ute på fältet i högst ett år och genom semistrukturerade intervjuer få inblick i deras uppfattning av sin yrkesroll. Avsikten med intervjufrågorna var att det skulle gå att korrelera med forskningsgenomgången för att behålla en röd tråd. Vi hade även utvalda frågor som gick att koppla direkt till professions-teori som var vår ena teoretiska utgångspunkt för studien. Den andra var fenomenografi, alltså hur människor uppfattar ett visst fenomen som i vårt fall var yrkesrollen.

Vi bestämde oss för att intervjua fem respondenter, detta för att fem ansågs vara nog för den tidsram vi hade. Vi har erbjudit intervjuer på arbetstid och har då informerat rektor på vederbörandes arbetsplats genom mejl och frågat om deltagande av den anställde är accepterat under arbetstid. I några enstaka fall har respondenten inte velat att rektor på arbetsplatsen får vetskap om deltagandet och vi har då

erbjudit intervju på privat tid och då träffats hemma hos respondenten på en tid som varit bekväm för vederbörande.

Vi har varit noga med att presentera oss och berätta varför vi intresserar oss för att undersöka respondenternas uppfattning av sin yrkesroll. Respondenterna som tackat ja har fått ett missivbrev (se bilaga 1) och en officiell inbjudan via sin arbetsplatsmejl eller i vissa fall sin privata mejladress beroende på hur intervjun skett. I missivbrevet fick de nödvändig information om vad deras deltagande innebar. Vi skickade med en samtyckesblankett (se bilaga 2) som vi även hade med oss i fysisk form den dagen intervjun genomfördes. Respondenterna fick även information om hur dokumentation kommer ske och behandlas.

Det är viktigt att belysa hur dokumentation av svar kommer ske och var materialet kommer ta vägen efter avslutad studie. Intervjuaren måste gå i god för att svaren förblir anonyma. Respondenterna bör också få veta ungefär hur lång tid intervjun kommer ta (Christoffersen & Johannessen, 2015). Intervjuerna skulle enligt vårt missivbrev ta mellan 45 – 60 minuter men tog i stället cirka 25 – 35 minuter att genomföra. På intervjuerna presenterade vi vad vår studie handlade om och förklarade syftet med studien. Efter detta fick respondenterna skriva under en samtyckesblankett där de gav sitt medgivande till inspelningen av intervjuerna. Vi valde att inte spela in intervjuerna via mobiltelefon eftersom den är uppkopplad mot internet. Vi lånade i stället en diktafon på högskolan som användes för ljudupptagningen. Intervjuerna började sedan med en ganska bred fråga som behandlade hur respondenten uppfattade sin yrkesroll. Detta för att respondenten skulle börja prata fritt. För övriga fasta intervjufrågor – Se bilaga 3.

En intervju genomfördes av Emilie själv, två genomförde vi båda tillsammans och de andra två genomfördes av Daniel. Vi valde att dela upp det eftersom vi insåg att vi båda inte behövdes då vi spelade in materialet. Samtidigt var vi i behov av att effektivisera arbetet med att transkribera för att ha så mycket tid som möjligt till att analysera materialet. Efter genomförda intervjuer fördes materialet direkt över på ett USB minne och raderades från diktafonen. USB minnet förvarades sedan på ett säkert ställe för att informationen inte skulle komma i orätta händer. Materialet transkriberades till text för att sedan kunna ligga till grund för analysarbete och slutligen

resultat. Respondenterna fick erbjudande om att få tillgång till en kopia av det transkriberade materialet då Holme och Solvang (1997) lyfter vikten av att ge deltagarna möjligheten att jämföra om hans eller hennes uppfattningar är framställda på rätt sätt. Av samma anledning, för att inte tappa ”kärnan” i det respondenterna sagt använde vi oss av direkta citat. En blandning mellan citat och egna kommentarer är positivt för att göra texten intressant (Patel & Davidson, 2011).

Efter transkribering skrevs materialet ut i två exemplar. Vi började med att läsa igenom materialet och därefter markerade vi med överstrykningspenna det vi ansåg vara mest intressant. De markerade texterna klipptes därefter ut, varpå vi skrev respondentens initialer vid sidan. Vi placerade sedan ut alla urklippta stycken på ett stort bord för att få en överblick och kunna jämföra styckena med varandra. Materialet sorterades sedan i högar med det som berörde samma område. Förslag på kategorier skrevs upp på varsitt a4 papper och urklippen placerades i den kategori som ansågs passa bäst.

Urklippen jämfördes sen i sina kategorier för att se om de eventuellt skulle kunna placeras i andra kategorier också, vilket ledde till att vissa kategorier slogs ihop till en. En mer genomförlig genomgång av använd analysmetod inom fenomenografin kommer i kapitlet ”Analys” här nedanför.

4.4. Analys

I kommande kapitel beskrivs Brantes (2009) två begrepp *osäkerhet* och *autonomi*. Vi förklarar här hur vi kommer analysera vårt insamlade material genom att bearbeta det i olika steg. Vi valde att utgå från en fenomenografisk analysmodell som beskrivs av Dahlgren & Johansson (2009).

4.4.1. Professionsteoretisk analysmetod

Brante (2009) nämner flera begrepp som enligt honom ska finnas i en profession. Av dessa valde vi att använda oss av två – *osäkerhet* och *autonomi* då de kunde ge relevanta svar för studiens syfte. Dessa två begrepp ger vi en utförlig genomgång av i kapitlet ”Professionsteori”. Intervjuguiden innehåller frågor som riktar sig särskilt åt dessa begrepp och i resultatdiskussion kopplar vi respondenternas svar till begreppen samt våra egna tolkningar.

4.4.2. Fenomenografisk analysmetod

”Helt avgörande för en framgångsrik analys är naturligtvis att forskaren efterfrågar försökspersonernas sätt att uppfatta något fenomen” (Dahlgren & Johansson, 2009, s. 125). Fenomenet i vårt fall är *yrkesrollen*.

Den fenomenografiska analysmodellen av Dahlgren och Fallberg (1991) skrivs fram i sju steg:

Steg 1 – innebar att vi bekantade oss med materialet. Vi läste det transkriberade materialet flera gånger tills vi kände det väl. Under processen fördes anteckningar för att hitta det som utmärkte sig lite extra.

Steg 2 - kondensation, här startades analysen. För att underlätta arbetade vi med utskrivna papper. Vi skiljde ut de uttalanden som ansågs vara mest betydande och markanta. Dessa klippte vi sedan ut för att sortera i grupper och fick på så sätt en helhetssyn. Vi såg till att det utklippta materialet fortfarande gav en representativ bild av respondenternas uppfattningar av fenomenet.

Steg 3 – jämförelse. I detta steg jämförde vi de utklippta styckena i relation till varandra för att kunna hitta vad som var likt eller skiljde sig åt mellan respondenternas svar. För att vi skulle kunna hitta ytliga skillnader studerades materialet noggrant. Två olika respondenter kan ha använt uttryckssätt som uppfattas likartade och det kan göra det svårt att fastställa om det rör sig om samma uppfattning eller inte.

Steg 4 – gruppering. I detta skede började vi fördela det som var likt och det som åtskilde sig i grupper. Vi försökte relatera de olika grupperna med stycken till varandra.

Steg 5 – att artikulera kategorierna. Det som var likt i uppfattningarna stod här i fokus. Vi försökte hitta det mest väsentliga av likheterna i de olika grupperna och bestämde oss för var gränsen gick för uppfattningarna i en viss kategori innan en ny kategori behövde upprättas.

Steg 6 – att namnge kategorier. Vi behövde formulera kategorinamnen kort men kärnfullt eftersom de skulle inbegripa det mest betydelsefulla i materialet. Varje kategori skulle enkelt tala om vad grupperingen handlade om. Våra kategorier var i detta skeende ”Samverkan”, ”Yrkesstatus”, ”Roller”, ”Planering”, ”Autonomi”, ”Osäkerhet” och ”Förutsättningar”.

Steg 7 – kontrastiv fas. Resultatet kallas för utfallsrummet enligt fenomenografin. Vi granskade styckena från transkriberingen och jämförde dem för att se om de skulle kunna platsa under andra kategorier, vilket ledde till att vi ibland fick föra ihop två kategorier och göra det till en och samma. Varje kategori skulle vara unik. Ett exempel här är att ”Yrkesstatus”, ”Roller” och ”Förutsättningar” slogs ihop och bytte namn till ”Yrkesrollen”. ”Autonomi” och ”Osäkerhet” som kategorier togs bort eftersom flera av de urklippta styckena som platsade i dessa kategorier redan hade fått en plats i en kategori som beskrev dem bättre. Vi bestämde oss för att ta bort de kategorierna helt och i stället använda begreppen i Resultatredovisningen.

Den fenomenografiska analysmetoden syns i Redovisning av resultat, där vi har använt oss av de kategorier vi fått fram. Begreppen från professionsteorin återkommer i Resultatdiskussion där de användes för att koppla ihop empirin med teorin.

4.5. Etiska överväganden

Under detta kapitel kommer en grundlig genomgång av de forskningsetiska överväganden vi varit tvungna att bemöta och behandla i vår studie.

Vetenskapsrådet har formulerat vissa etikregler som behöver följas. Dessa är information, samtycke, konfidentialitet samt nyttjande. Informationskravet handlar helt enkelt om att forskaren ska informera sina respondenter om vad syftet med studien är. Samtyckeskravet ger respondenterna rätt att bestämma till vilken grad den vill vara med och hur den vill delta i forskningen. Konfidentialitetskravet behandlar sekretess och att vara tydliga med att personliga uppgifter från studien tas om hand så ingen obehörig når informationen. Det sista kravet är nyttjande och behandlar att informationen som är insamlad enbart används i forskningssyfte (Patel & Davidson, 2011). Vi tog hänsyn till detta och såg till att respondenterna visste vad informationen kommer användas till och de försäkrades om att de är anonyma.

Vi berättade också var och när studien kommer bli synlig så att de som vill har möjlighet att ta del av resultaten.

Informationskravet: Efter att vi fått godkänt av de fem individer vi frågat om deltagande, skrev vi ett missivbrev (se bilaga 1) och skickade till dem. I mejlet med missivbrevet förklarade vi utförligt syftet med studien samt varför just de blivit tillfrågade om deltagande. Missivbrevet förklarade också att studien kommer publiceras och bli synlig för allmänheten på Digitala vetenskapliga arkivet, också kallat DiVA.

Samtyckeskravet: När vi för första gången träffade deltagarna till vår studie fick de ge sitt samtycke till att intervjuerna kommer att spelas in, samt transkriberas. Vi gav deltagarna möjligheten att utföra intervjun på sin arbetsplats med rektors vetenskap alternativt i en privat och anonym miljö. Innan respondenten intervjuades fick hen skriva under en samtyckesblankett (se bilaga 2) för sitt deltagande i studien. Eftersom samtyckeskravet ger respondenten rätt att bestämma själv i vilken grad hen ska delta så var vi tydliga med att det är okej att avstå att besvara frågor som hon eller han inte var bekväm med eller avbryta sin medverkan helt.

Konfidentialitetskravet: Vi upplyste respondenterna om att vi kommer spela in samtalet men att vi kommer använda oss av en diktafon, detta för att det finns en uppenbar risk med att använda apparater som är uppkopplade på nätet som exempelvis mobiltelefoner. Efter transkribering skickades materialet till respektive deltagare om de önskade detta, för att de som vi tidigare i genomförande-delen skrivit, ska kunna gå igenom sin egen utsaga. Ljudfiler och det transkriberade materialet förvarades på USB minne som enbart vi hade tillgång till. Efter att studien är klar och godkänd kommer både ljudfiler och transkriberat material att raderas.

Nyttjandekravet: Den information vi fått fram genom intervjuerna används enbart till vår studie och ingenting annat.

4.6. Metodkritik

Vårt syfte med studien var att ta reda på nyutbildade lärare i fritidshems uppfattningar om sitt första verksamma år gällande yrkesrollen som helhet. Våra frågeställningar gäller planering och samverkan.

Vi anser att vår studie har en giltighet enligt det syfte vi har valt. Utifrån tidsramen ansågs kvalitativa intervjuer vara mer genomförbart. En eventuell möjlighet för studien hade kunnat vara att i stället använda enkätundersökningar för att nå ut till ett större antal respondenter. Det hade då funnits möjlighet att jämföra skillnader och likheter i en större grad om fler kommuner hade kunnat täckas. Eventuellt hade ett annat teoretiskt perspektiv då passat studien bättre. Däremot hade en enkätundersökning kunnat ge sämre resultat ur den bemärkelsen att den mentala ansträngningen en enkätundersökning kräver ibland är högre och kan leda till att respondenten svarar oreflekterat eller helt enkelt hoppar ur då intresset avtar (Denscombe, 2018).

Ett alternativ i stället för enskilda kvalitativa intervjuer som vi använt oss av skulle kunna vara gruppintervjuer. Respondenterna hade kunnat ta hjälp av varandra för att komma fram till slutsatser, vilket hade kunnat ge intressanta diskussioner och svar. Det är svårare att komma åt hur individer resonerar i grupp vid enskilda intervjuer (Eliasson, 2018). Ur vårt perspektiv hade det dock kunnat leda till att respondenterna påverkat varandras utsagor på ett annat sätt och eftersom vi var intresserade av deras egna uppfattningar ansågs enskilda intervjuer vara det bästa.

En nackdel med att hålla intervjuer på arbetstid är att det skulle kunna leda till att respondenterna håller igen med vad de egentligen anser. Detta skulle kunna ske av rädsla för att kollegor eller rektor ska läsa den färdiga studien och på något vis kunna tolka vem som sagt vad. Samtidigt finns kanske en rädsla att kollegor går förbi och råkar höra intervjun. Christoffersen och Johannessen (2015) påpekar att de flesta av respondenterna uppfattar sig som komfortabla i intervjuerna så länge intervjun inte behandlar ett känsligt ämne. Eftersom en del av våra intervjuer har utförts på skolor under arbetstid skulle detta kunna bli problematiskt eftersom

intervjuguiden innehåller frågor som behandlar kollegor och rektor. Uppfattningar om kollegor och rektor kan anses vara känsligt att uttala sig om.

Intervjueffekten innebär att respondenterna kan ha påverkats av vår ställning som studenter, ålder och kön när de svarar på våra frågor menar Denscombe (2018) och pekar vidare på att intervjueffekten medför att vi som forskare ofrivilligt kan påverka svaren och den information vi får eftersom respondenterna eventuellt vill vara hjälpsamma och ge de svar de tror att vi söker efter. Det skulle kunna vara så att de indirekt påverkats av att vara nyutbildade, då de har utbildningen färskt i minnet och minns hur det var att gå igenom processen med examensarbete själva.

Ett val som kan ha påverkat vårt resultat var att vi inte utförde alla intervjuer tillsammans, vilket var tanken från början. Allt eftersom vi kände av en tidspress så valde vi i samråd att dela upp arbetet för att effektivisera vår tid med transkribering. Det kan ha lett till att den som intervjuade ensam kan ha missat att ställa en viss följdfråga som eventuellt hade kunnat göra att respondenten förstärkt och utvecklat sitt uttalande med andra ord. Den av oss som inte var med på intervjun hade eventuellt kunnat uppfatta svaren annorlunda och inflikat med en passande följdfråga som hade gjort svaret från respondenten fylligare. Det här kan ha påverkat resultatet genom att vissa svar inte blivit så utförliga som vi i efterhand hade önskat. Utförligare svar hade kunnat ge en tydligare bild av respondenternas uppfattningar.

Vi hade farhågor kring professionsteoretisk analysmetod då vi i början tänkte att den var alldeles för tunn för vårt arbete. Vi var osäkra på om vi skulle kunna koppla samman teorin med empirin. Detta visade sig inte stämma då det faktiskt gick att använda sig av professionsteoretisk analys i vår studie. De begrepp vi valde från Brantes (2009) professionsteori fungerade väl att analysera empirin med, men ett annat resultat hade kunnat fås om vi använt oss av fler än två begrepp eller helt andra begrepp.

5. Redovisning av resultat

Våra fem respondenter arbetar på fem olika skolor och deras namn är fingerade. Under detta kapitel presenterar vi resultatet från intervjuerna utifrån olika kategorier. Respondenternas svar har analyserats med hjälp av fenomenografisk analysmetod som vi tidigare i studien har beskrivit i sju steg. Kategorierna är valda utefter de svar vi fått kring respondenternas uppfattningar samt för att skapa en röd tråd från studiens syfte och frågeställningar. Vi har använt oss av det fenomenografiska perspektivet när vi analyserat svaren för att upptäcka skilda eller likartade uppfattningar. Vi använder i det här kapitlet genomgående fenomenografiskt språk, det vill säga andra ordningens perspektiv. Andra ordningens perspektiv finns förklarat under ”Teoretiska utgångspunkter”. Vi väljer att upprepa syfte och frågeställningar här nedan för att du som läsare ska ha det färskt i minnet.

Syftet med denna studie är att klargöra hur nyutbildade lärare i fritidshem uppfattar sin yrkesroll under sitt första verksamhetsår.

- Vad är deras uppfattningar kring planering?
- Vad är deras uppfattningar kring samverkan med lärare och rektor?

5.1. Uppfattningar av yrkesrollen

När vi ställde frågan kring den generella uppfattningen av yrkesrollen var vi medvetna om att det var en väldigt bred fråga, vilket också var vår avsikt. De fem respondenterna vi har intervjuat arbetar på fritidshem i kombination med resurs, rastaktiviteter samt ämnen som exempelvis musik. Henrik uttalar att han är utbildad till idrottslärare men att han inte arbetar som det, han använder dock lekar från fritidshemsverksamheten i sitt uppdrag som värd för rastaktiviteter. Sigrid uttrycker sin uppfattning om yrkesrollen och understryker då att yrkesuppdraget är brett och att hon får vara lite överallt. Vilket går att sätta i samband med Claes uppfattning om att lärare i fritidshem är som en spindel i nätet. Rebecka uppfattar sig själv som autodidakt inom många områden som exempelvis läkare, psykolog, lekledare och sånglärare. Henrik uttrycker att han uppfattar sin yrkesroll som väldigt bred, vilket kan göra den otydlig då det är svårt att veta vad som är rätt eller fel.

Henrik: "...men det är det jag tycker är kul med det med, att det är så... att jag kan jobba här och så gör jag en grej och sen komma till ett annat fritids med en annan barngrupp och då är det ett helt annat klimat och ehm... ja förväntningar på mig liksom. Så att jag måste ändras med och då utvecklas man... tänker jag."

Citatet ovan tyder på att Henrik uppfattar sin yrkesroll som flexibel och vi tolkar honom som positivt inställd till att den är så föränderlig som den är.

Henrik uppfattar sig som självständig i att driva fritidshemmet men uttalar att han slits mellan två världar och understryker att det beror på att han samtidigt är resurs i klass. Han uppfattar det som att han är lite i sin egen lilla bubbla eftersom han inte får tid till att planera tillsammans med sin kollega. Citatet nedan tyder på att Henrik uppfattar ett behov av att hinna planera sin verksamhet för att hans utbildning ska betyda någonting.

Henrik: "Men för att jag ska ta min profession seriöst så måste jag planera nånting annars så kan ju vem som helst va här tänker jag."

Rebecka uttrycker också att hon uppfattar sig självständig på det vis att hon får driva sitt fritidshem som hon önskar men uttrycker däremot att hon har ett nära samarbete med sina kollegor. Citatet nedan tyder på hur yrkesrollen uppfattas som svårfattlig eftersom lärare i fritidshem blir tilldelade så många uppdrag.

Claes: "...vad jag ska göra, vad är min grundroll? Jag vet fortfarande inte det än för jag har varit överallt, jag har varit i idrott, jag har varit rastvärd, helt plötsligt har jag varit med sexorna i matematik. Jag har varit så mycket att jag har bara blivit den här spindeln i nätet som löser det..."

I de olika intervjuerna blir det synligt att uppfattningarna kring yrkesrollen har både positiva och negativa aspekter. Claes uttrycker vidare att hans primära syfte som är att arbeta inom fritidshemsverksamheten inte hinns med. Detta för att han tar på sig för mycket annat som gör att fritidshemmet blir bortprioriterat till exempel rastvärd, elevassistent och ibland lärare i klass.

Claes: ”...högskolan har ett så fint budskap och syfte om vad man vill att fritids ska bli och jag är för det. Jag vill verkligen att fritids ska vara en del där vi fokuserar på lärande på ett annat sätt och hela den biten men när man kommer ut så var det så mycket annat...”

Claes uttrycker att den osäkerhetskänsla han hade när han började arbeta grundade sig i att inte bli ordentligt omhändertagen snarare än att interagera med barngruppen. Han uttalar att han hade önskat sig en mentor när han började men att han aldrig fick någon. Han fick uppgifter som han förväntades utföra, exempelvis administrativa, som han inte behärskade.

Claes: ”...så vissa grejer blev ju miss och sen eftersom jag då var utbildad så blev det lite ja men han är ju utbildad så blev det lite ja men han var väl ansvarig för det...men ingen har ju lärt mig...”

Citatet ovan tyder på att Claes inte fick det stöd han behövde när han började arbeta, och inte fick en genomgång för att kunna göra det som förväntades.

5.2. Uppfattningar kring planering

Ett flertal av respondenterna förmedlar att deras planeringstid blir åsidosatt för andra uppdrag inom skolverksamheten. Henrik uttrycker att han hade mer planeringstid förut men allteftersom resursbehovet inom skolverksamheten ökade valdes hans planeringstid bort. Hans uppfattning är att den tiden ansågs vara viktigare att använda för att stötta upp i skolan.

Henrik: ”man tar ju skolan lite över och det märks ju tydligt när dom flyttar mig från planeringstid på fritids och rastkul och sätter mig i klassen mer, och det tar ju med och va resurs. Det...ofta är det ju med en elev man är, mer assistentjobb att sitta där, vilket kan va jätteintressant för man kommer nära den eleven men det är också jättejobbigt, tar jättemycket energi...från huvuduppdraget”

Henrik uttrycker vidare att den planeringstid som blev negligerad var den planeringstid som var avsedd för att planera tillsammans med kollegan. En av våra andra respondenter, Sigrid, som arbetar på en annan skola berättar att hon undervisar mellan 40 – 160 minuter musik/vecka. Hon understryker att om hon inte har musik under skoltid så får hon täcka upp där behov finns under skoldagen. Det här går ut över hennes schemalagda planering för fritidshemsverksamheten. Claes uttalar att han har planeringstid, men att det uppstår nya behov ofta som gör att planeringstiden faller bort. Martin uttrycker att han har väldigt mycket planeringstid men att detta beror på att han är ny. Han har just nu en utbildad kollega som kommer gå i pension inom det snaraste och han uttrycker vidare att han då kommer få ta över den kollegans arbetsuppgifter, vilket innebär att planeringstiden kommer minska markant. Martin uppfattar också att den planeringstid han har nu faktiskt krävts för att ensam kunna planera upp fritidsverksamheten och musiklektionerna.

Martin: "...som ska gå i pension och sen ska jag ta över det ansvaret, där jag ska planera, utveckla verksamheten samtidigt som jag inte arbetar med någon annan lärare i fritidshem, utan det är bara jag med en bunke resurser..."

Citatet tyder på att Martin uppfattar det som att han kommer ha mindre tid för planering när kollegan går i pension eftersom han då ska ta över kollegans arbetsuppgifter också. Martins uppfattning verkar också vara att han inte kommer få någon ny utbildad kollega.

5.3. Uppfattningar kring samverkan

Vi väljer att dela upp den här kategorin i två underkategorier, en som riktar sig mot samverkan med lärare och den andra som riktar sig mot samverkan med rektor, detta för att göra det tydligare.

5.3.1. Samverkan med lärare

Rebecka förklarar att hon är knuten till en klass på förmiddagarna där hon har ett resursuppdrag. Rebecka har en positiv inställning till sin samverkan med klassläraren och anser att det samarbete de har är bra. Hon uttrycker att den tiden de har tillsammans utnyttjas väl.

Rebecka: ”många gånger kan man komma in i klassrummet och få paper i handen vad man ska göra asså samverkan mellan mig och klassläraren finns men tiden finns inte till att göra det”

Detta citat tyder på att Rebeckas samverkan med klassläraren är bra kompetensmässigt och att den korta tid de får tillsammans utnyttjas på optimalt sätt. Men hon understryker dock att den tid de har tillsammans inte räcker till för att göra samverkan maximal. Henrik arbetar också som resurs till en elev i klass och uppfattar samverkan med klassläraren som bra. Han understryker att det känns som att han har ett team på förmiddagen och ett på eftermiddagen och att det krävs för att den här eleven ska fungera bra.

Henrik: ”...om man har ett sista pass med läraren, då vill man ju stanna kvar och prata med henne samtidigt som jag behövs ju verkligen här nere för jag ska börja jobba på fritids, så där är en liten sån...slits mellan två världar.”

Citatet tyder på att Henrik uppfattar sig som engagerad i sitt uppdrag som resurs i klassen och att han uppfattar samverkan som positiv men likt Rebecka ovan, så uppfattar även Henrik att tidsbrist är det som ställer till det för att samverkan ska bli så optimal som möjligt.

Henrik: ”Sen har jag ju blivit lite sån också med tanke på att jag och klassläraren funkar så bra ihop att jag hade... inte kunnat göra det mot henne heller, att jag hade kunnat liksom nej men nu försvinner jag denna dagen för jag behöver detta...för då vet jag ju hur det hade sett ut i hennes klassrum och då hade...ja det hade känts jobbigt.”

Citatet visar att Henrik känner en skyldighet att stå över den tid han är i behov av för sitt huvuduppdrag för att i stället stötta klassläraren. Av citatet att döma kan det tolkas som att han känner en förpliktelse att gå in som klasslärare när ordinarie lärare är borta, men han uttrycker däremot att han inte tror att läraren skulle täcka upp för honom i fritidshemmet. Det går att relatera till Sigrids uppfattning om att

fritidsverksamheten ofta får in utbildad personal som vikarier i stället för andra lärare som skulle kunna samverka genom att täcka upp.

Claes uttalar att han försökte samverka med lärarna och önskade därför få vara delaktig i ett samtal gällande en elevs individuella studieplan. Hans känsla var dock att lärarna ifrågasatte hans medverkan. Claes svarade med att han ville samtala ur ett fritidshemspedagogiskt synsätt men lärarna ansåg att fritidshemmet skulle ha ett eget möte. Citatet nedan tyder på att lärarna på skolan ser sig som skilda från fritidshemsverksamheten och inte känner ett behov av att samverka.

Claes: "...jag känner att dom ser mycket på dom och oss tyvärr, vi vill jobba för de andra men jag fick en sån stark känsla när den kommentaren kom att vi är två olika verksamheter..."

Martin förklarar att han suttit på arbetslagsmöten där de övriga lärarna på skolan har uttryckt att de som arbetar på fritidshemsverksamheterna inte gör något med eleverna. Lärare i fritidshemmet borde i stället sitta och exempelvis göra läsläxor tillsammans med eleverna, ansåg dem. Martin hade då tillsammans med en lärare i fritidshem från en annan avdelning stått upp för sig själv och uttryckt att de arbetar med språkutveckling på ett fritidspedagogiskt sätt. Lärarna uppfattades inte ha förståelse för den undervisningen som sker på fritidshemmet och menat på att de sträcker ut en hand nu eftersom de vill samverka med fritidshemmet.

Martin: "...men det är inte samarbete å säga till oss vad vi ska göra i vår verksamhet för vi går ju inte in i deras verksamhet och säger hur de ska göra..."

Citatet tyder på att lärarna i skolan och Martin har olika uppfattningar om hur fritidshemspedagogik går till. Lärarna verkar ha uppfattningen att fritidshemmet inte innebär något lärande, och önskar påverka verksamheten till att undervisa på ett sätt som de anser vara bättre.

Sigrid lyfter liknande uppfattningar där hon understryker att lärare och lärare i fritidshems förväntningar på varandra är väldigt olika. Hon uttrycker vidare att

assistenter och resurser utan erfarenhet går in i fritidshemsverksamheten för att lärarnas planeringstid anses viktigare.

Sigrid: ”...lärare förväntar sig ofta att vi ska hjälpa till när det brister men tvärtom inte så mycket...”

Det blir med det här citatet tydligt att lärare i fritidshem inte uppfattas få samma sorts stöttning i sina verksamheter när det krävs. Tolkningen blir att Sigrid inte uppfattar att det finns en ömsesidig lojalitet.

5.3.2. Samverkan med rektor

Henrik uppfattar att han har en bra samverkan med sin rektor. Rektorn avsätter tid och upplevs lyssna och vilja bolla tankar och idéer. Rektorn är med på möten varje vecka och lyssnar på vad som händer på fritidshemsverksamheten. Hon följer även fritidshemmet på Instagram och önskar bli inbjuden till planerade aktiviteter. Rebecca uppfattar också en bra samverkan med rektorn, som beskrivs som intresserad av verksamheten men uttrycker samtidigt att kommunikationen inte alltid håller. Det upplevs ibland svårt att få konkreta svar.

Claes: ”...sen kom den nya rektorn nu, väldigt drivande och vill se förändring, vill se förbättringar och det är så roligt att se det för jag är så väldigt på det tåget...”

Claes i citatet ovan uppfattar sig också ha en bra relation till sin rektor och påpekar att rektorn brinner för fritidshemmet och att det därför blir bra diskussioner, vilket även utvecklat fritidshemmet framåt anser han.

Sigrid uppfattar att rektorn inte lägger sig i hennes arbete då rektorn anser sig ha förtroende för de som arbetar i fritidshemmet. Sigrid uttrycker dock att hon får känslan av att det snarare handlar om att rektorn inte har tid. Martin uppfattar ett medelmåttigt engagemang från sin rektor när det gäller hans påpekan om en tveksam samverkan med lärarna i skolan. Martins uppfattning är att lärarna lägger sig i hans arbete i fritidshemsverksamheten.

Martin: "...hon har sagt att de ska sköta sitt eget...men det verkar ju inte nått fram...till dom, så jag vet inte hur mycket hon har satt ner foten..."

Martin pekar på att han haft så kallade "walk and talks" med rektorn och då fått känslan av att rektorn stöttar honom och därför vågar han själv säga ifrån till lärarna. Men enligt citatet ovan går det att tolka det som att Martin uppfattar det som att rektorn kanske inte varit helt tydlig mot lärarna i den övriga skolan.

6. Resultatdiskussion

I resultatdiskussionen använder vi professionsteorin och tillhörande begrepp vilka är semiprofession, autonomi och osäkerhet. De här begreppen kommer diskuteras i relation till Resultatredovisningen som vi gått igenom ovan, och varvas med våra tolkningar. Begreppen kommer vi att kursivera för att du som läsare enklare ska kunna urskilja dem.

Yrkesrollen uppfattas av respondenterna som flexibel och bred då de ser att yrkesrollen har många olika arbetsuppgifter som skiljer sig åt. Det ser väldigt olika ut beroende på vilken skola de arbetar på, vilket engagemang rektor har och vilka kollegor de har.

Tolkningen av Rebeckas uppfattning är att hon upplever sig som autodidakt i en rad av andra yrkesroller utanför skolan sfär. Dessa behövs enligt henne för att täcka elevernas alla olika behov. Det kan även jämföras med hur Claes uppfattar sig som en spindel i nätet och det bekräftar även Henriks känsla av oro över att lämna klassläraren själv för att han då kan föreställa sig hur det kommer påverka ordningen i klassrummet. Det kan tolkas som att lärare i fritidshem införlivar sig i en bred yrkesroll där de automatiskt tar på sig flera roller för att kunna täcka elevernas behov som är en central punkt i del fyra av läroplanen. *Autonomi* enligt professionsteorin innebär bland annat, som tidigare nämnts att vissa yrken är relativa i sin *autonomi*. Ett sådant här yrke är lärare i fritidshem eftersom det är ett så kallat *semiprofessionellt* yrke där arbetet delvis styrs av styrdokument. Därför är inte yrket helt *autonomt*.

Att vara autodidakt inom andra yrkesroller kan tolkas försvåra arbetet som lärare i fritidshem om ens huvuduppgift är fritidshemmet. Detta eftersom det leder till att planeringstid bortprioriteras för att hinna med annat. Det här kan kopplas ihop med det professionsteoretiska begreppet *osäkerhet* då andra mindre kvalificerade yrkesroller såsom barnskötare, skulle kunna ta över arbetet. Om inte tiden ges för ordentlig planering kan inte standarden i verksamheten upprätthållas. I sin tur leder det här till en låg *osäkerhet* som enligt professionsteorin innebär att verksamheten skulle kunna styras av vem som helst, exempelvis en barnskötare, vilket kan leda

till att verksamheten inte utvecklas. Låg *osäkerhet* kan även synas i Henriks uppfattning av hur viktigt det är att få planeringstid för att känna att det finns ett syfte med att utbilda sig till lärare i fritidshem.

Martin nämner att han har mycket planeringstid just nu men att denna kommer minska då hans kollega går i pension. Martin förväntas då ta över en del av kollegans arbetsuppgifter. Det här kan tolkas som hög *osäkerhet* enligt professionsteorin eftersom Martins krav då blir alldeles för höga för att upprätthålla en förtroendefull verksamhet både som musiklärare och ensam utbildad lärare i fritidshem. Hög *osäkerhet* kan också synas i Henriks uppfattning av att hans planeringstid för fritidsverksamheten blir åsidosatt för andra uppdrag inom skolan. Det blir också här svårt för Henrik att upprätthålla en förtroendefull verksamhet eftersom han inte får planeringstid tillsammans med sin kollega eftersom de andra uppdragen tar upp den gemensamma planeringstiden.

Både Rebecka och Henrik uppfattar samverkan som positiv med övriga lärare men också med rektorn utifrån de förutsättningar som finns. Det går att tolka det som att de anser samverkan som bra men att det önskas mer tid för att få ut det mesta av den. Enligt professionsteorins *autonomi* kan det tolkas som att lärare i fritidshem, i detta fall Rebecka och Henrik inte är strängt övervakade men att de däremot har riktlinjer att följa som leder till en minskad *autonomi*.

Sigrid nämner att rektorn säger sig ha förtroende för det som händer på fritids, Henriks rektor visar tydligt att hon har intresse för verksamheten då hon vill ta del av det som händer där. Det kan tolkas som både *autonomi* och *osäkerhet*. *Autonomt* blir det eftersom rektorn har ansvar för en del av verksamheten, det kan då tolkas som att rektorn är en del av riktlinjerna. Eftersom rektorerna här uttrycker ett förtroende för Sigrid och Henriks kompetenser blir de båda *autonoma* i sitt arbete. Rektorerna litar alltså på deras expertis och kunnighet vilket kan härledas till att varken hög eller låg *osäkerhet* skapas ur ett professionsteoretiskt synsätt.

7. Diskussion

I detta kapitel diskuteras studiens resultat kopplat till den forskning som redogjorts för tidigare i studien, samt styrdokument. Vi börjar med att visa på resultatet och följer sedan upp med kopplingar till den tidigare forskningen, följt av de slutsatser som kan dras. Vi väljer att dela in Diskussionen i underrubriker för att underlätta. Anledningen till att vi väljer att lägga samverkan med lärare och planering under samma underrubrik är för att dessa inte går att dela på då ämnena flyter ihop med varandra.

7.1. Yrkesrollen

Resultat visar på en outtalad frustration kring yrkesrollens egentliga uppdrag, där högskolan förmedlar en bild av yrket som tyvärr inte alltid stämmer med verkligheten. Det kan ses i relation till Ackesjös et. al (2016) studie där det understryks hur det uppstår en spänning mellan det som inordnats under utbildningen och det som fordras på fältet. Slutsatser kan dras att det är en önskvärd bild av professionen men att andra yrkesroller inom skolan inte delar samma synsätt. Varför är det så? Om inte rektorsutbildningar och andra lärarutbildningar samtalar kring fritidshemmet som en viktig del i skolan så påverkar det även samverkan som enligt läroplanen ska upprätthållas mellan alla som arbetar i skolan. Lärare i fritidshem som kommer ut på en ny arbetsplats ska inte behöva lägga sin energi på att försöka visa upp vad fritidshemmet gör eller vad det är viktigt för. Den här energin skulle i stället kunna läggas på barnen för att tillgodose deras behov eller förbättra verksamheten. I stället läggs den här energin på att försöka försvara verksamheten.

Resultatet visar att en del accepterar läget som det är och de finner sig i att situationen är som den är. Yrkesrollen uppfattas otydlig vilket kan göra det svårt att veta vad som är rätt eller fel i frågan om yrkesrollen. Detta kan i sin tur ses i förhållande till Berglunds et. al (2019) forskning som pekar på att de otydliga ramarna för yrket är det som gör det lätt att anpassa sig. Slutsatsen är att det skapas en splittrad yrkesgrupp där lärare i fritidshem rör sig i skolans värld och att de därför tappar fritidshemmet som huvudsyfte. Å andra sidan har vi dem som har och vill ha huvudfokus på fritidshemmet och har en ogynnsam inställning mot skolverksamheten. Denna

ogynnsamma inställning visar sig till exempel på så vis att de inte vill behöva gå in som resurser eftersom det faktiskt inte står i deras avtal. Det här skulle kunna leda till ett ”vi och dem” tänk från lärare i fritidshems sida i stället, vilket också hämmar samverkansuppdraget med de andra lärarna.

7.2. Samverkan med lärare och planering

Samverkansutmaningen kan inte alltid läggas på rektorer och övriga lärare i skolan. Alla måste kunna kompromissa för att få fram en lösning som fungerar för alla parter, inte minst för barnens bästa. Resultatet visar dock på att det ibland är svårt att samverka med lärare och att lärare i fritidshem är lojala och vill göra det lättare för sina kollegor i skolan, det står också ofta i avtalet att de ska arbeta som resurs utöver sin tjänst på fritidshemmet. Det betyder inte alltid att lärarna ordagrant säger att de inte vill samverka eller inte vill vara lojala tillbaka. Men den förväntningen verkar inte ligga hos dem såsom den ligger på lärare i fritidshem. Det kan sättas i samband med innehållet i styrdokumentet där det understryks att alla som arbetar i skolan ska samverka med varandra för att göra det bra för eleverna samt visa en jämställdhet och lojalitet människor emellan. Fritidshemsverksamheten ska också ha tydliga syften och erbjuda planerad undervisning för att kunna komplettera förskoleklass och skola. Lärare i fritidshem ska utgå från elevernas intresse och arbeta för att de får en meningsfull fritid (Skolverket, 2016; 2019). Kontentan blir att det blir svårt att hålla den kvalitét på fritidshemmet som styrdokument uttrycker då lärare i fritidshems planeringar prioriteras bort. Samverkan visar sig inte alltid heller fungera som det är tänkt. Det är då inte konstigt att lärare i fritidshem känner att deras yrkesroll är försummad.

Det lyfter frågan: Varför ska lärare i fritidshem samverka med de andra lärarna när de inte är beredda eller har tid att samverka med lärarna i fritidshem? Eftersom styrdokumentet lämnar ett tolkningsföreträde i del två och fyra beroende på vem som läser så skapar det skilda uppfattningar. Ett exempel på något som skulle kunna tolkas olika av en lärare eller lärare i fritidshem är citatet ”Läraren ska: I samverkan med förskollärare i förskolan, lärare i övriga berörda skolformer och fritidshemmet utbyta kunskaper och erfarenheter samt information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang.” (Skolverket, 2019, s.15). Vad är egentligen relevant

kunskap att byta med varandra? Detta kanske är självklart för en del men oklart för vissa som läser läroplanen och försöker tolka den. Om lärare i fritidshem fortsätter ställa upp och lösa olika utmaningar som att exempelvis vikariera i klass så ges automatiskt yrket en lägre rang. Fritidshemsverksamheten riskerar att bli en barnpassning eftersom det inte finns tid att planera, varken själv eller tillsammans med kollegor. Å andra sidan är det inte alla som uppfattar det på det här sättet, som vi sett i resultatet så har särskilt en lärare i fritidshem tid att planera sin verksamhet i samråd med kollegorna. En annan har fortfarande tid att planera sin verksamhet själv. Här är slutsatsen att det fortfarande går att upprätthålla kvalité och ha en bra samverkan om organisationen är bra och diskussioner kan ske med andra lärare och rektorn. Det underlättar om de olika uppgifterna tas på allvar och ges möjlighet att lyckas var för sig.

7.3. Samverkan med rektor

Resultatet visar att det finns delade meningar i huruvida rektor är involverad i fritidshemsverksamheten. En del respondenter uttrycker att rektorerna tar sig tid och vill engagera sig i verksamheten. De vill förändra och förbättra medan en del respondenter uttrycker att deras uppfattning är att rektorn inte har tid eller intresse av att engagera sig. Detta kan ses i relation till Falkner och Ludvigsson (2019) där det beskrivs att en oengagerad rektor kan tyda på antingen kunskapsbrist eller avsaknad av intresse. Det betyder att det finns rektorer som bryr sig och på dessa skolor visar det sig att samverkan och planeringstid fungerar bättre. Det fungerar självklart bättre när lärare i fritidshem har en rektor som är insatt och drivande eftersom alla då strävar mot samma mål. Om inte rektorn har tid att engagera sig så kan det leda till att strävan mot målet blir utdraget vilket leder till att arbetet påverkas negativt. Ju mer stöd lärare i fritidshem får från kollegor i skolan och rektor desto bättre blir samverkan mellan dem. Även om en hel del problematik ligger på organisationsnivå blir det inte ett lika tungt lass att dra om alla lärare i fritidshem vet att rektorerna engagerar sig i utmaningarna och kommer med produktiva lösningar. Å andra sidan lär det leda till att rektorn eventuellt får en bättre inblick i fritidshemsverksamheten och på så vis får bättre kunskap till att lyfta problematik på en organisationsnivå. En rektor som inte lyssnar eller visar på ett intresse kan inte heller få insikt

i vikten av fritidshemmets undervisning vilket kan leda till att hen inte lyfter problematiken på ett produktivt sätt. Det krävs dock att lärarna i fritidshem är professionella i sina samtal med rektor och förklarar vad det faktiskt finns för brister. Samtidigt behöver de också visa på ett lösningsfokus och ge förslag på vad som skulle kunna förändras.

7.4. Forskningsgenomgångens roller

Resultatet åskådliggör att två av respondenterna visar tecken på att tillhöra två av de nämnda rollerna i forskningsgenomgången. Nyskaparen tar vara på erfarenheter som det valbara ämnet fört med sig (Berglund et. al, 2019). Slutsatser kan dras att Henrik kan kopplas till denna roll eftersom han använder lekar från skolverksamheten i sin fritidshemsverksamhet. Skillnaden blir att han inte plockar lekarna från sitt valbara ämne som nyskaparen gör. Möjligen kan det antas att han hade använt lekar från idrottsämnet, som han är utbildad inom, om han givits möjligheten att undervisa i det. Rebecka kan liknas vid ”den gemensamma positionen i klassrumsarbetet” som nämns av Haglund (2004). Den här slutsatsen kan dras eftersom Rebecka arbetar integrerat med en klasslärare och beskriver att hon inte planerar någonting själv, utan får oftast en planering i handen av klassläraren. En skillnad här är dock att det kan tolkas som att Rebecka inte upplever sig vara en ”assistent”. Rollerna ifrån forskningsgenomgången kan alltså tydliggöras i resultatet. Däremot syns en markant skillnad, då respondenterna har flera roller och har svårt att hålla sig till en av dem. På något vis flyter de samman mer än i forskningsgenomgången. Det är möjligt att det hade kunnat synas en tydligare rolluppdelning om fler hade intervjuats.

7.5. Slutdiskussion

Under detta avsnitt diskuterar vi våra antaganden och de konsekvenser för yrkesrollen som vi anser blir utefter vårt resultat i relation till forskningsgenomgången. Vi avslutar med att knyta an till bakgrund och inledning.

Resultatet visar på att uppfattningarna är många och gör lärare i fritidshem förvirrande över sin roll. Uppfattningarna är att planeringstid ofta tas av för att tillgodose andra behov som anses viktigare. Detta gör i sin tur att lärare i fritidshems yrkesroll inte uppfattas som viktig. Uppfattningarna kring samverkan är att det oftast finns bra samverkanspotential mellan lärare i fritidshem, lärare och rektorer men att det verkar vara en tidsbrist som gör samverkan sämre. Detta märks tydligt i Henrik och Rebeckas uttalanden. Däremot uppfattar speciellt två av våra respondenter – Martin och Claes att samverkan med lärarna är sämre över lag. Detta uppfattas grunda sig i en brist på förståelse från lärarnas sida.

Resultatet av empirin visar på en del skillnader i relation till forskningsgenomgången. Forskningsgenomgången visar en mer negativ bild av både rektor och lärarsamverkan. Resultatet visar att rektor oftast är mer engagerad och villig att förändra till det positiva, å andra sidan kanske inte alltid tiden för det finns. För det första visar resultatet att lärarsamverkan är bättre, inte i alla fall men många. Men för det andra framstår det fortfarande som att lärare i fritidshem inte är helt säkra på att lärarkollegor hade gått in och vikarierat för dem i fritidshemsverksamheten. Det framgår att det är vanligare att använda vikarier utan utbildning eller erfarenhet i fritidshemsverksamheten vilket kan problematiseras. Anses fritidshemsverksamheten som mindre viktig? Skulle det kunna gå att ha ett schema där flera lärare väljer att dela på tiden för att täcka upp och på så vis kanske inte behöva förlora hela sin planeringstid på eftermiddagen? På det här viset får fritidshemmet in utbildad personal som redan har en relation till eleverna och eleverna får i sin tur vikarier som kan förstå syftet och innehållet i planeringar på ett annat sätt än en utbildad vikarie. Det behöver inte betyda att två lärare behöver gå in om det exempelvis saknas två lärare i fritidshem, utan det kanske räcker med en i kombination med en utbildad vikarie.

En drastisk konsekvens för yrkesrollen som lärare i fritidshem skulle i framtiden kunna vara att den inte längre anses behövlig. Därav behöver lärare i fritidshem fortsätta utbildas i hur de ska definiera sina kompetenser, och hur dessa kompetenser är viktiga för verksamheterna. För att reducera den otydlighet som tynger yrkesrollen behövs en tydlighet av vad lärare i fritidshems roll i verksamheten faktiskt

är. Om planeringstid fortsätter att prioriteras bort för andra uppdrag i skolan kan det på sikt innebära att vem som helst faktiskt kan utföra arbetet. Det här kan leda till att politiker anser att fritidshemsverksamheten bör omstruktureras till en annan sorts verksamhet där andra fokus och uppdrag gäller. Ett annat fokus skulle kunna vara att till exempel arbeta med de elever som inte når målen under ordinarie skoldag.

Framväxten av yrkesrollen som lärare i fritidshem har formats av de olika läroplanerna som funnits genom tiden, samt genom utredningar som till exempel SIA och Barnstugeutredningen. Som tidigare nämnts i kapitlet ”Fritidshemmets styrning genom tiden” så tog det mycket längre tid för staten att ta kontroll över skolbarnomsorgen vilket kan vara en anledning till att yrket än idag ser ut som det gör. Slutsatsen blir helt enkelt att yrkesrollen fortfarande är ung och behöver utvecklas vidare för att bli tydligare. Då yrkesrollen inte alltid visar sig vara helt tydlig i resultatet så uppfattar respondenterna rollen som bred. En del uppfattar dock inte sig vara en kompensation, utan ett komplement till undervisningen och ser sig själva som en viktig del av den. Det här går att sätta i direkt samband med citerandet av Nordin (2013) i inledningen av vår studie.

8. Förslag på vidare forskning

Resultatens konsekvenser för yrkesrollen är att den helt klart blir otydlig. Det står klart att lärare i fritidshems arbetssituation ser väldigt olika ut beroende på ledning, rektorer och kollegor. Yrkesrollen präglas inte bara av fritidshemmet, utan av var behovet ligger i skolverksamheten. Behövs lärare i fritidshem som resurs, lärare i ett ämne eller får de förmiddagarna till att fokusera på sin egen verksamhets planering? En intressant väg i vidare forskning kunde vara att låta respondenter själva placera sig i de färdigbeskrivna roller som tidigare forskning behandlat. De hade då kunnat placera sig där de själva anser sig tillhöra.

Genom vår studie har vi sett resultat på hur rektorns engagemang och kunskap i fritidshemsverksamheten påverkar yrkesrollen. Ett stort stöd från rektor leder till nöjdare lärare i fritidshem. Ett förslag på vidare forskning skulle kunna vara att undersöka rektorers uppfattningar om fritidshemmet. Det hade kunnat leda till att de som skriver den framtida studien får fram en kartläggning om rektorers kunskande inom fritidshemsverksamheterna. Eventuella brister hade kunnat lyftas upp till ytan och på sikt kanske det hade påverkat rektorsutbildningar på ett positivt sätt.

Förslag på vidare studier är även att gå djupare in på samverkan mellan lärare och lärare i fritidshem då vår studie visat på att samverkan inte alltid ligger på en optimal nivå. Samverkan visar sig ofta gynna läraren mer än läraren i fritidshem. Ett alternativ hade kunnat vara att använda sig av del två i läroplanen för att arbeta kring samverkansuppdraget ”i samverkan med förskollärare i förskolan, lärare i övriga berörda skolformer och fritidshemmet utbyta kunskaper och erfarenheter samt information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i elevernas utveckling och lärande” (Skolverket, 2019, s. 15).

Referenser

Ackesjö, H., Nordänger, U-K. & Lindqvist, P. (2016). "Att jag kallar mig själv för lärare i fritidshem uppfattar jag skapar en viss provokation": Om de nya grundlärarna med inriktning mot arbete i fritidshem. *Educare* (1), 86 - 109.

Hämtad 2021-10-26 <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-51749>

Alvehus, J. (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. (Upplaga 2). Liber.

Andersson, B. (2013). *Nya fritidspedagoger - i spänningsfältet mellan tradition och nya styrformer*. [Diss, Umeå universitet]

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:603114/fulltext02>

Berglund, E. Lager, K. Gustafsson-Nyckel, J. & Lundqvist, J. (2019). Det dubbla kompetenskravet: en studie av lärarstudenters utveckling av kompetenser inom en ny lärarutbildning.

Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse, 3(1), 87 - 101.

<https://tidsskrift.dk/FPPU/article/view/113978/162556>

Brante, T. (2009). *Vad är en profession? Teoretiska ansatser och definitioner*. I Lindh, M. (Red.), *Vetenskap för profession* (s. 15 - 34). Studentlitteratur.

Brante, T. (2014). *Den professionella logiken: hur vetenskap och praktik förenas i det moderna kunskapssamhället*. (1. uppl.) Liber.

Calander, F. (1999) *Från fritidens pedagog till hjälplärare – Fritidspedagogers och lärares yrkesrelation i integrerade arbetslag*. [Diss, Uppsala universitet]

Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. (1. uppl.) Studentlitteratur.

Dahlgren, L.O. & Johansson, K. (2009). Fenomenografi. I Thornberg, R. & Fejes, A. (Red.), *Handbok i kvalitativ analys*. (s. 122 - 134) (1. Uppl.) Liber AB.

Eliasson, A. (2018). *Kvantitativ metod från början*. (4. uppl.) Studentlitteratur.

Elvstrand, H., Lago, L., (2019). *Förutsättningar för fritidspedagogisk undervisning*. I.

Elvstrand, H., Lago, L. & Simonsson, M. (Red.), *Fritidshemmet* (s. 21 - 40) Studentlitteratur.

Haglund, B. (2004). *Traditioner i möte: en kvalitativ studie av fritidspedagogers arbete med samlings i skolan* [PhD dissertation, Göteborg University].

<https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/16424?locale=sv>

Hansen, M. (1999). *Yrkeskulturer i möte: läraren, fritidspedagogen och samverkan*. [Diss, Göteborg universitet].

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/7609/1/gupea_2077_7609_1.pdf

Hansen Orwehag, M. (2015). Fritidshemspedagogiken och skolan. I Pihlgren, A.S. (Red.), *Fritidshemmet och skolan – det gemensamma uppdraget*. S (41 - 65) Studentlitteratur.

Hippinen, A. (2017). *Yrkesroll i förändring*. I. Pihlgren, A.S. (Red.), *Fritidshemmet* (s. 29 - 46) Studentlitteratur.

Holme, I.M. & Solvang, B.K. (1997). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. (2., [rev. och utök.] uppl.) Studentlitteratur.

Johansson, J. (1986). *Från arbetsstuga till fritidshem: ett bidrag till fritidshemmets historia: [kompletterande material till det pedagogiska programmet för fritidshem]*. (1. uppl.) Liber/Allmänna förlag.

Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys: exemplet fenomenografi*. Studentlitteratur.

Ludvigsson, A., & Falkner, C. (2019). Fritidshem - ett gränsland i utbildningslandskapet: Lärare i fritidshems institutionella identitet. *Nordisk tidsskrift för pedagogikk og kritikk*, 5, 13–26. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v5.1181>

Nordin, H. (2013). *Fritidspedagogik - komplement eller fundament?: en bok om fritidspedagogiken, skolan och samverkan i nöd och lust*. JL utbildning.

Lärarnas Riksförbund. (2016). *Hur bra är den nya lärarutbildningen – Studenternas uppfattning om 2011 års lärar- och förskolläraryrkesutbildningar*. Lärarnas Riksförbund.

[https://www.lr.se/download-](https://www.lr.se/download/18.1dd6540416a1db4b078600b/1559028395945/hur_bra_ar_den_nya_lararutbildningen_201611.pdf)

[load/18.1dd6540416a1db4b078600b/1559028395945/hur_bra_ar_den_nya_lararutbildningen_201611.pdf](https://www.lr.se/download/18.1dd6540416a1db4b078600b/1559028395945/hur_bra_ar_den_nya_lararutbildningen_201611.pdf)

Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. (4., [uppdaterade] uppl.) Studentlitteratur.

Rohlin, M. (2012). *Fritidshemmets historiska dilemman: en nutidshistoria om konstruktionen av fritidshemmet i samordning med skolan*. Stockholms universitets förlag.

Selander, S. (1989). Inledning. I Selander, S. (Red) *I Kampen om yrkesutövning, status och kunskap – professionaliseringens sociala grund*. Studentlitteratur. Ss. 11 - 21

Skolinspektionen. (2018). *Undervisning i fritidshemmet – inom områdena språk, kommunikation, natur och samhälle*.

Hämtad 22-01-19 https://skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2018/fritidshem/fritidshem_rapport_2018.pdf

Skolöverstyrelsen. (1969). *Läroplan för grundskolan*. Skolöverstyrelsen.

Svenska Akademiens Ordbok [SAOB] (2022). Autonomi. Hämtad 220201. https://www.saob.se/artikel/?unik=A_2573-0148.076V&pz=3

Svenska Akademiens Ordbok [SAOB] (2022). Profession. Hämtad 220222. [profession | SAOB](#)

Svensson, R. (1981). *Offentlig socialisation: det nya fritidshemmet i teori och praktik*. (1. uppl.) [Diss, Göteborg universitet]

Skolverket (2016). *Fritidshemmet: ett kommentarmaterial till läroplanens fjärde del*. Skolverket.

Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019*. (Sjätte upplagan). [Stockholm]: Skolverket.

Tväråna, M, (2021) Fenomenografi och variationsteori – att undersöka lärande och utveckla undervisning i Serder, M., Jobér, A. (Red.), *Vetenskapliga teorier för lärare* (1. Uppl.). Natur & kultur.

Uljens, M. (1989). *Fenomenografi: forskning om uppfattningar*. Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet. (1994). *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Utbildningsdepartementet.

Bilaga 1: Missivbrev

Hej.

Idag den 7 februari 2022 får du som lärare i fritidshem på (skolans namn) denna officiella förfrågan om deltagande i vår studie om lärare i fritidshems uppfattning om sin yrkesroll.

Vi är två studenter, Emilie Hermansson och Daniel Jonerud, som går sjätte terminen på Högskolan Kristianstad, inriktning grundlärare i fritidshem. Vi arbetar just nu med vårt examensarbete som är en undersökning av nyutbildade lärare i fritidshems uppfattningar av sin yrkesroll under sitt första år på fältet. Vårt fokus ligger på hur yrkesrollen ter sig, då vi intresserar oss för hur yrkes arbetsuppgifter ser ut i anställningsavtalet och hur de formas i praktiken.

Du kommer att delta i en intervju vid ett tillfälle, detta sker på din arbetsplats om din chef godkänner ditt deltagande under arbetstid. Om inte din chef godkänner detta, eller om du av olika skäl inte vill delta på arbetstid ges utrymme för en intervju på privat tid.

Vi önskar hålla intervju med dig vecka 8 om det finns möjlighet till detta. Eventuellt fungerar vecka 9 också. På intervjun kommer vi båda delta, intervjun spelas in för att vi lättare ska kunna hantera materialet. Materialet både i ljudform och transkriberat material kommer enbart vi två har tillgång till och det kommer raderas efter avslutad studie. Både du och din arbetsplats kommer ha full anonymitet och ditt namn kommer i studien fingeras. Mer information ges i bifogad samtyckesblankett. Intervjun kommer ta mellan 45 - 60 minuter. Vi anpassar oss efter dig även om intervjun sker på privat tid.

Svara gärna på detta mejl med flera alternativ på tider du kan ställa upp vecka 8 (eventuellt 9).

Med vänliga hälsningar Emilie Hermansson och Daniel Jonerud

Bilaga 2: Samtyckesblankett

Jag som respondent har härmed blivit informerad om studiens syfte, hur informationen kommer samlas in, användas och hanteras både i samband med studien i efterhand. Jag har blivit informerad om att jag kommer att bli inspelad på diktafon som ej är uppkopplad mot internet, och om att min intervju kommer transkriberas och raderas efter studien är godkänd. Jag är medveten om att min delaktighet är frivillig och att jag får behålla min anonymitet genom att mitt namn blir fingerat. Jag har också vetskap om att jag när som helst kan avbryta mitt deltagande i studien utan att behöva förklara varför samt att studien kommer bli synlig på DiVA.

Härmed samtycker jag till att medverka i undersökningen om lärare i fritidshems uppfattning om sin yrkesroll av Emilie Hermansson och Daniel Jonerud.

Ort / Datum / År _____

Namnunderskrift _____

Namnförtydligande _____

Bilaga 3: Intervjuguide

1. Vad är din uppfattning om din yrkesroll?
2. Hur är dina procent fördelade över olika uppdrag / dagen?
Planering?
3. Hur ser du på den planerade undervisningen i fritidshemmet?
- Påverkas den av dina eventuella andra uppdrag? I så fall hur?
4. Om du kombinerar, hur anser du att det fungerar att kombinera dina arbetsuppgifter i skolan och fritidshemmet?
5. Hur ser samarbetet i ditt arbetslag ut?
- Vilken roll har du?
6. Vad hade du för förväntningar när du tackade ja till arbetet, och hur har dessa förväntningar uppfyllts?
7. Hur osäker kände du dig när du började arbeta?
8. På vilket sätt anser du att andra yrkesroller i skolan ser på ditt arbete?
9. Inom ramen för dina arbetsuppgifter, hur självständig känner du dig i planering av din undervisning?
- rektorns engagemang?
10. Hur upplever du att andra yrkesroller i skolan påverkar ditt arbete?